

Hvad er egentlig JAK?

En samtale med dets leder, dir. Halfdan Kristiansen, om kevælgens oprindelse, udvikling og nuværende metode

Der kom en mand ind paa vort kontor. Det var en landmand her fra eggen, og anledningen til hans besøg var, at JAK var omtalt, og han var JAK-mand og ville blot sige os, at han derigennem var bleven sat i vej — selv havde han dog først sparet 8000 kr. op — og sad nu i sin ejendom med saa ringe en gæld, at livet i den henseende laa lyst for ham.

Manden sagde noget mere, bl. a. om den reelle og elskværdige behandling, han havde faaet i JAK, men dette lader vi ligge her. Derimod tog vi af hans besøg og den kommende JAK-bank anledning til at søge klarhed over, hvad JAK er, og det skete med nedenstaaende interview med dets administrerende direktør, hr. Halfdan Kristiansen, der jo er let at træffe paa JAKs hovedsæde paa Skrillinge bakke

Grundidéen er en oldkristelig betragtning af begrebet rente.

Paa vort spørgsmål om, hvordan det opstod, svarer hr. Kristiansen: — Det er for saa vidt en gammel tanke, der ligger til grund for JAK. I det oldkristne samfund var det forbudt „at tage rente af sin broder“. Man ansaa renten for at være det samme som at tiltage sig udbytte af andres arbejde — og er den ikke det?

— Jo, men dette er jo en teori, og hvordan omsatte De den i praksis?

I begyndelsen brugte man egne penge, andelspenge.

— JAK-bevægelsen startedes af min far, landinspektør K. E. Kristiansen, ved et møde i Kolding den 11. februar 1931.

Principerne var de samme som nu, man ville finansiere arbejde og produktion uden renter, men man gjorde de simpelthen ved at udstede sine egne penge, først med sikkerhed i alm. penge, som sættes ind i bank eller sparekasse, og da saa det viste sig, at de nye penge godt nok kunne cirkulere i befolkningen, udstedte man de saakaldte andelspenge direkte med sikkerhed i de grunde og huse, der finansieredes. I løbet af faa maaneder cirkulerede der en million kroner paa den maade. Andelspengene blev imidlertid forbudt, selvom det er værdt at bemærke, at før den tid kunne private banker og ogsaa andre faktisk udstede omsætningspapirer, der lovligt kunne bruges som penge.

Men der kom modstand mod JAK paa forskellig led.

— Vi fik jo ogsaa en lov?

— Ja, den berygtede JAK-lov af 2. maj 1934, i henhold til hvilken handelsministeren træffer en del i afgørelse af, hvorvidt en virksom-

hed omfattes af loven. Men da dette var i strid med grundloven, der som bekendt giver domstolene det sidste ord, fik man i 1956 en ændring af bankloven, hvorved „endelig“ udgaar. Og det er interessant, at bankinspektøren kommenterede denne ændring med, at man nu har opnaaet, at „principerne i grundlovens § 63 og bankloven bliver de samme.“

— Men der var ogsaa modstand mod JAK paa et andet felt?

— Ja, det kom af et utroligt misbrug fra de danske nazisters side. De satte paa deres program, at økonomien skulle ordnes efter JAKs principer. Mod dette blev der naturligvis protesteret fra JAK, men den havde jo ingen presse. Der blev da heller ikke efter besættelsen sat nogen plet paa JAKs nationale ære og ikke foretaget nogen undersøgelse, fordi der ogsaa forud var taget klar afstand.

Hvis man skulle betale i centimeter for at laane en tommestok.

— Men nu selve JAK-ideen, hvordan vil De begrunde den?

— JAKs grundidé er den, at renten er skadelig, og derfor bruger vi den ikke. Dertil er flere grunde:

Renten er inflationsskabende, thi naar man forlanger rente af penge, der ikke selv kan formere sig, maa varepriserne fordyres tilsvarende, og da renten ikke maa betales med produkter, kun med penge, kan det ikke undgaaes, at samfundets gæld stiger, dermed rentebyrden og igen priserne og saa fremdeles. Sammenlign det med en anden maaleenhed, hvor man kræver en „betaling“ i selve enheden for at laane den, samtidig med at man ikke selv maa lave den. Betaling i centimeter for at laane en tommestok, f. eks. Det lyder helt hen i vejret, men i hvert fald er det en fastslaaet nationaløkonomisk kendsgerning, at saafremt et lands aarlige produktionsstigning ikke mindst andrager rentens værdi, bliver der nedgang i landets valutakurs. Vor gæld herhjemme stiger ligeledes efter rentens lov, nemlig med fordobling hver 14—15 aar, saa det er ikke noget under, at gælden efterhaanden er naaet op paa 40—50.000 kr. pr. familie i gennemsnit. Alle de renter, som vi direkte og gennem vore skatter skal betale, sluger en uforholdsmæssig stor del af vor nationalindkomst, og kan ikke undgaa at indvirke paa priserne og nedsætte den saa stærkt nødvendige investering.

Naar man alligevel skal betale gildet, er det billigst at finansiere sig selv.

— Men hvor er fordelene for den enkelte ved at komme af med renten?

— De 80—90 procent af skatteyderne kan ikke have fordel af renten. Deres formue er for lille dertil, og de maa dels af deres direkte gæld og dels gennem højere priser paa de varer, de skal købe, betale rente til resten af skatteyderne paa den ene eller den anden maade, siger JAK.

Naar man alligevel skal betale hele gildet, og det kan der ikke være tvivl om, at arbejde og produktion skal, kan man meget billigere finansiere sig selv, selv om man ikke maa lave penge selv. Man skal blot sørge for at bruge pengene saaledes, at de behæftes med saa smaa renteforpligtelser som muligt. Det gøres gennem JAK, hvor sparerne giver afkald paa rente, idet dette er en nødvendig forudsætning for at kunne yde rentefri udlaan.

Dertil kommer, at det jo er en fastslaaet kendsgerning, at renten, som tilskrives en kapital, der sættes til forrentning, ikke kan holde værdien vedlige, ellers ville det ikke være nødvendigt med præmieopspa-

ringer og slet ikke med pristalssikret opsporing, hvor man aabent indrømmer kendsgerningen — og lader de øvrige skatteydere betale, noget der kun yderligere kan fremme inflationen.

JAK siger altsaa: Meget faa personer har fordel af renten, og hvis den enkelte borger gør op med sig selv, hvor meget han betaler i rente, og hvor meget han faar ind, vil det vise sig, at han kommer til at betale mange gange saa meget, som han faar ind. Saa behøver han endda ikke at regne med den merpris, han betaler for sine alm. varer paa grund af renten. Ogsaa af huslejen er en stor del rente, 60—80 procent afhængigt af byggeaar, finansiering, osv.

En sammenligning mellem JAK-laan og kreditforeningslaan.

— Men, spørger vi, hvordan kan hele dette rentefri system gennemføres i en verden, hvor pengemagten er saa stærk?

— Det kan ikke genere pengeinstitutterne, da folk faar flere penge mellem hænderne, og om nogen konkurrence kan der ikke blive tale, da den omstændighed, at folk opnaar bedre finansiering, vil forbedre deres kaar og gøre dem til bedre kunder i banker og sparekasser.

At der er en meget betydelig besparelse ved at blive finansieret uden renter, er indlysende. Et 4,5 procent kreditforeningslaan paa 10.000 kr., der løber over 60 aar med en ydelse paa 5 procent, koster 30.000 kr. i ydelser. Hvis kursen er pari, er det tre gange saa meget som man faar uretalt, og hvis den er 75, bliver det fire gange saa meget, altsaa omkostninger paa henholdsvis 200 og 300 procent.

JAKs laan er der en administrationsafgift paa fast 1 procent af det oprindelige udlaan plus forskellige andre omkostninger, og det giver for et laan paa 10.000 kr. over 20 aar tilsammen ca. kr. 3000 eller fra en ottendedel til en tiendedel af kreditforeningslaanets omkostninger. Det er med en ydelse paa omtrent samme størrelse færdigafdraget paa ca. 20 aar, hvor kreditforeningslaanet tager 60 aar. Og saa vi JAKs administration endda kunne nedsættes meget betydeligt, efterhaanden som udlaanet stiger.

Risikoen ved rentefri laan er heller ikke saa stor. Man kan gaa højere op med laanene, fordi ydelserne er meget mindre, hlv. afdraget større, og tab paa laanene er ukendt.

Det rentetab, man har, medens man sparer op, indtjenes hurtigt, naar man har faaet laanene, og selv om de renter, som laantagerne sparer, er lig med dem, indskyderne gaar glip af, sparer den arbejdede del af samfundet dog rentefri giften til dem, der i øjeblikket har vore renter uden at yde arbejde. Sagt paa en anden maade: Ved at gaa over til et rentefrit system kan man paa 15—20 aar opnaa at gøre samfundet gældfrit med de penge, som nu gaar til renter, og derfra for hovedparten laanes ud igen, saaledes at gælden stiger og stiger.

Kunne samtidig rentefriheden for laanene bevirke, at pengene bedre kunne holde deres værdi, ville alene fordelene herved være næsten uvurderlig.

Hvorfor? Fordi?

— Hvorfor gaar nationaløkonomien da ikke ind for rentesystemets afskaffelse?

— Dette spørgsmål blev for nogen tid siden paa en højskole som saa mange gange før diskuteret paa et JAK-møde, men denne gang med en nationaløkonom, og man naaede til det resultat, at nationaløkonomien er en imperisk viden, d. v. s. den er bygget op paa erfaringer fra den økonomi, man har, og den kan derfor ikke vide synderligt om, hvorledes det vil stille sig under en rentefri økonomi. Maaske det er årsagen, men bevægelsen breder sig i hvert fald, og dens agitation bestræber man sig paa at føre saa sagligt som muligt, saaledes at folk selv kan tage stilling til problemerne.